

ЛІТНЯ ШКОЛА ІЗ СОЦІОЛОГІЇ – ФОРУМ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

У рамках другої літньої школи¹ «Виклики глобальному капіталізму у XXI ст.» («The Challenges of Global Capitalism for the XXI century») міжнародного проекту для молодих викладачів соціогуманітарних наук «Сучасність та майбутнє капіталізму в Євразії: наукові дебати та викладацькі практики» («Modernity and the Futures of Capitalism in Eurasia: Scholarly Debates and Teaching Practices») обговорювалися процеси глобалізації, модернізації та становлення капіталізму в різних країнах світу, а також наслідки та відповіді цих країн на глобальну соціально-економічну кризу. Заняття школи проходили з 06.07 по 18.07 ц. р. Їх було організовано центром InterCom та кафедрою економічної соціології факультету соціології Санкт-Петербурзького державного університету за допомогою факультету політичних наук Міланського університету, Італія.

Серед основних лекторів були професор економічної соціології та політичних наук А. Мартінелі (Університет Мілану, Італія); професор, завідувач кафедри економічної соціології СПбДУ Ю. Веселов; професор М. Клупт, декан факультету галузевих досліджень Санкт-Петербурзького державного університету економіки та фінансів; викладач Вищої школи менеджменту СПбДУ М. Сторчовий; викладач кафедри економічної соціології СПбДУ Є. Капусткіна; запрошений викладач факультету соціології СПбДУ, професор економіки С. Отцу (Японія) та ін.

Багато з лекторів збуджували аудиторію питанням про те, яка форма капіталізму формується на сьогодні в пострадянських країнах. Як аргумент про формування державного капіталізму, або капіталізму транснаціональних корпорацій (ТНК), у Росії Є. Капусткіна окреслила ряд характерних тенденцій в розвитку російського підприємництва та навела дані, що засвідчують вельми невігідне становище малого та середнього підприємництва в порівнянні з секторами державної власності та власності ТНК на російських ринках як за умовами, так і за обсягами їх ринкової діяльності. Виникнення олігархічного капіталізму доводить і те, що капіталізм у Росії (як і в Україні), на відміну від капіталізму в інших розвинутих країнах, не про-

¹Огляд першої літньої школи цього проекту див.: Укр. соціум. – 2008. – № 4. – С. 175–176.

ходив стадії вільної конкуренції та одразу склався переважно як капіталізм небагатьох великих концернів, тоді як малий та середній бізнес не встиг сформуватися та не має сприятливих умов для зростання. Бар'єром на шляху розвитку демократичного капіталізму російські лектори також вважають і психологічні особливості населення пострадянських країн, що ще масово має патерналістські настанови, проявляє неготовність до інноваційної підприємницької діяльності.

Із цікавим компаративним аналізом модернізації у Росії та Японії виступив С. Отцу, що простежив відповідності в етапах та розбіжності в наслідках розвитку цих двох країн. Конкретним кейсом у дослідженні розвитку капіталізму стала доповідь професора Ю. Веселова «Російське місто у ринковому суспільстві: випадок Санкт-Петербурга». Професор М. Клупт розгорнув тему наслідків для капіталізму третього демографічного переходу², а саме можливої рецесії капіталізму «західного взірця» через «демографічну смерть» протестантської етики, тобто зменшення кількості її носіїв, виникнення сегментованого капіталізму (за І. Валерстайном) vs єдиного ліберального капіталізму (за Ф. Фукуямою). М. Сторчовий зацікавив аудиторію розмірковуваннями над феноменом «глобальної фабрики» – формою організації виробництва, що набуває ефективності завдяки розподіленню функцій та етапів виробництва та збуту в рамках міжнародних ринкових мереж.

Характерним для школи були також і питання, пов'язані з етичною стороною капіталізму – починаючи від рефлексії «протестантського духу капіталізму» М. Вебера і закінчуючи сучасними концепціями етичних засад підприємництва та соціальної відповідальності капіталу. Етична складова простежується і в обговоренні такого багаторівневого поняття, як сталий розвиток (sustainable development) суспільств, що особливо актуальний за часів глобальної кризи.

Цікаву для аналізу причин глобальної кризи тезу про невідповідність глобальної економічної взаємозалежності країн та послаблення національних держав і зростаючої політичної фрагментації сформулював професор А. Мартінееллі. Під час посилення процесів обміну на глобальних ринках все ще не мають сталого ґрунту процеси соціальної інтеграції та соціального керування на глобальному рівні – відсутні глобальне громадянське суспільство та ефективне наднаціональне керівництво. А. Мартінееллі вважає, що найбільш успішною є *поліархічна* модель глобального керівництва, в якому представлені інтереси як державних, так і недержавних самостійних акторів, які при цьому впевнені, що глобальні проблеми не можуть бути вирішені кожним з них окремо, а потребують спільної взаємодії.

У межах літньої школи також відбулося засідання «круглого стола» за темою «Соціологія як наука та викладацька дисципліна: вчора та сьогодні», в якому взяли участь професор А. Мартінееллі, професор П. Штомпка (Польща), професор М. Штер (Німеччина), професор А. Резаєв (СПбДУ). У своєму виступі М. Штер наголошував на тому, що наразі межі між соціальним та природним, а звідси і між

²Третій демографічний перехід (за британським демографом D. Coleman) – процес зміни етнічного складу населення індустріально розвинутих країн, в результаті якого етнічна більшість населення цих країн стане етнічною меншістю.

науками, що їх вивчають, стають дедалі прозорішими з огляду на те, що особливості, котрі раніше визначалися природою та були незмінними, завдяки новим можливостям людства можуть змінюватися, як, наприклад, стать. Професор Мартінеллі зупинявся на викликах соціології, що як наука інституціоналізувалася в межах національних держав, на процесах глобалізації, що потребує переосмислення предмета та цілей соціології. Професор Штомпка розмірковував над тим, скільки – одна чи багато – повинно бути соціологій у світі, що глобалізується, і доходить висновку, що саме порівняльна соціологія наразі може віднаходити подібності в морі відмінностей різних суспільств. Професор Резаєв у контексті розмірковувань про важливість соціології для розуміння соціальних змін порушив питання: хто ж змінює саму соціологію, знаходить проблеми, котрі потрапляють в її предметне поле?

Наостанок підкреслимо, що «літня школа» в рамках зазначеного міжнародного наукового проекту є чудовим місцем для відстеження й осягнення потоку нових знань, дискусій та знаходження нових форм і методів викладання суспільних дисциплін. Поширення таких форм наукового спілкування безперечно сприяло б розвитку українських суспільствознавчих наук.

О.Є. Ненько,

*аспірантка Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
учасниця другої літньої школи*